DE

TYPHO ABDOMINALI.

DISSERTATIO

INAUGURALIS MEDICA
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
GRATIOSI MEDICORUM ORDINIS
IN
ALMA LITERARUM UNIVERSITATE
FRIDERICA GUILELMA
UT SUMMI
IN MEDICINA ET CHIRURGIA HONORES
RITE SIBI CONCEDANTUR
DIE X. M. FEBRUARII A. MDCCCXLIV.
H. L. Q. S.
PUBLICE DEFENDET

AUCTOR
GUSTAVUS WALDHAUS
SILESIUS.

OPPONENTIBUS:
STASCHEK, med. et chir. Dr.
BORKERT, med. et chir. Dr.
VOGLER, med. et chir. Cand.

BEROLINI, TYPIS NIETACKIANIS.

AC

FRATRI CARISSIMO

EMANUELI WALDHAUS

HASCE

LITTERARUM PRIMITIAS

PIO GRATOQUE ANIMO

D. D. D.

AUCTOR.

DEFINITIO MORBI.

Typhus abdominalis (Annely), quem scriptores varie appellant, uti febrem entero-mesentericam (Pinel, Petit), dothienenteritidem (Bretonneau), ileitidem pustulosam (Hufeland), febrem typhodem (Chomel), exanthema intestinale (Andral), gastro-enteritidem (Broussais), typhum gangliosum (Schoenlein), febrem nervosam stupidam (D. Frank), est morbus, cujus sedem alii in organis abdominis, in tunica mucosa intestinorum et in systemate nervorum ganglioso esse certant, dum alii morbum pro febri nervosa habent, ex inflammatione tunicae villosae intestinorum exorta, et quidem ita,

ut ista membrana mox in ulcerationem et degenerationem cum ruina sui ipsius abeat.

IMAGO MORBI.

Priusquam morbus ipse intrat, stadium prodromorum, formam febris rheumaticae, catarrhalis seu gastricae obtinens, antecedere solet, quod haecce praebet signa: aegrotus magnam accusat artuum lassitudinem, anxietatem, debilitatem corporis, inquietudinem, artuum capitisque dolores, appetitum ciborum vel minutum vel nullum; interdum quoque nausea et vomitus adsunt. Haecce signa sequuntur tria stadia morbi, quorum, pathologiae ratione habita, primum nominant evolutionis, alterum florescentiae, tertium denique maturitatis; quod vero attinet therapiam, morbus fortasse melius dividitur in stadium erethicum, nervosum, criticum.

---

a. Stadium erethicum.

Aegrotus jam primo accusat dolores capitis trahentes ab occipite ad frontem; caput est obnubilatum, vertigo manifestatur, tinnitus aurium, ut quaestionibus aegrotus non rite respondeat, agrypnia eum vexat, inquietudo, anxietas, debilitas magna, facies plerumque pallida, calore eximio, collapsa. Lingua superficiem exhibet muco tenacissimo coopertam, colore rubro ad apicem et margines atque striis albidis in utroque latere notatam. In plurimis tamen aegris color iste rubicundus sub finem demum hujus stadii apparet, praeeunte in aliis colore albido, sordido, flavo obducto, una cum sapore ingrato, in aliis una cum sensu quodam ingratissimae amaritudinis. Aegrotus queritur de dolore faucium, humores oris paullatim sunt minuti, denique magis magisque evanescentes, tussis sicca, sputa tenacia. Abdomen tensum ac plenum est,

nonnunquam elasticum, molle, pulsatio abdominalis, dolor ex levissimo tactu, potissimum in regione iliaca dextra. Alvus jam ex pluribus diebus soluta est, sine doloribus, nonnunquam obstipata. Sedes ipsae aut prorsus liquidae, particulas quasdam subflavas in profundo exhibentes, aut magis rigentes, ex atro flavescentes et foetidissimae reperiuntur. Interdum fit, ut abdomen percussum ipsis primis diebus morbi clarius resonet, ut gas inesse intestinis judicare liceat. Deinde vero abdomen induit formam convexam ac primum quidem supra regionem pubis, ubi, si percusseris, meteorismum cognosces, priusquam oculis eum cernere possis. Accedit febris vehemens. Pulsus est frequens, duriusculus, parvus, 100 — 110 ictuum, confestim mollescens. Saepe jam a morbi initio in utroque latere percipitur rhonchus sibilans, qui in partibus inferioribus clarius auditur, quam in superioribns saepeque totum pectus occupat. Cutis initio quidem rubescens et spirans, in medio hoc stadio tangentibus calorem exhibet quen-

dam siccum et mordacem. Urina parca ac foetens. Omnia haecce symptomata typum quendam praebent, et quidem talem, ut matutino tempore remissiones, vespere exacerbationes intrent. Chomel etiam impetiginem, sic dictam typhosam, semper hoc in morbo exoriri contendit. Esse enim maculas rubras, lentiformes, quae facile a petechiis discernantur, eo quidem, quod in his vero extravasatio sanguinis in cutis superficie locum habeat, quare color sub pressu digitorum efferatur, in maculis vero typhosis rubor ut in erysipelate evanescat; sed perraro jam primo stadio inveniri, saepius secundo vel tertio, in abdomine, thorace, rarius in extremitatibus.

---

b. Stadium nervosum.

A sexto ad septimum diem post ortum, perraro prius aut serius, morbus induit formam

perfectam, quae typho abdominali dat signa propria. Quae symptomata hoc stadium praebet, maxime ad nervorum systema spectant. Virium diminutio in dies crescit et quidem ita, ut aeger ipse sese sustinere nequeat, alienoque auxilio tanquam mortuus indigeat. Accedit dysphagia a nimia pharyngis muscolorum debilitate profecta, quare potus immissi per os et nares expelluntur. Pejus graviusque symptoma existit ex musculorum fibris contrahendi facultate destitutis, evacuationes videlicet, involuntariae, ut aegrotus inscius faeces atque urinam emittat. Contra etiam, quod pessimum symptoma, existit suppressio urinae vel ischuria. Inter cerebri affectiones locum tenent deliria fere perpetua, plerumque mussitantia, nonnunquam quoque furiosa. Coma intrat, subsultus tendinum, tremor artuum, floccorum venatio, spasmi in nasi et labii superioris musculis, oculi languidi, sitis vehemens. Labia, lingua, dentes initio quidem grisea, tum brunea, denique nigra et nitente materia teguntur. Meteorismus inter-

dum ad tympaniten increscit. Ventris dolores vix jam percipiuntur. Diarrhoea per borborygmos et dolores intrat, mox faeculentam indolem amittens et cum granulis albidis, flavis, griseis, floccis albis et coriaceis mixta, aquosa, brunea, sanguinea, sedimento coffeae arabicae tostae similis. Secundum Schoenlein flocci illi constant ex albumine, cujus quantitatem in sanguine aegroti comminui, magnaque ex copia calcis phosphorici. Febris continua continens est; pulsus celer, frequentissimus, parvus, debilis **130 — 140** ictuum; cutis sicca, calor mordax; respiratio celeris, inaequalis; urina turbida.

c. Stadium criticum.

Hoc stadium offert discrimen morbi, quippe aegrotus aut moritur aut sanatur. Si morte morbus finitur, omnia symptomata majorem gra-

dum assequuntur. Diarrhoea perpetua, stuporis summus gradus, lingua fit nigra, exoriuntur aphthae, deliria perpetua mussitantia, respiratio molestior, cutis siccitas adaucta; oculi tanquam in orbitam recedunt, faciesque fit Hippocratica. Pulsus frequentissimus, innumerabilis, filiformis. Mors denique subsequitur aut insultu epileptico vel apoplectico, aut paralysi vel virium collapsu.

Si vero morbus exit in sanitatem, omnia symptomata remittunt, somnus intrat, spasmi desinunt, lingua fit humida, cutis mollis, tractabilis, pulsus plenior, meteorismus decrescit, faeces flavescunt, sudor interdum intrat levis.

SECTIO CADAVERUM

Inter mutationes, quae sectione cognoscuntur, inprimis membranae mucosae intestinorum ulcera

notanda sunt. Semper enim inveniuntur ulcera in vicinia valvulae Bauhini, ubi glandulae Peyerianae et Brunnerianae initio tumescunt, mox vero in ulcerationem transeunt, quae ulcera in dies crescunt, tunicam mucosam erodunt, immo interdum etiam muscularem et externam perforant. Ill. Schoenlein sumit duas praecipue mutationes typho ganglioso oriundas, quarum una cernitur in systemate ganglioso, altera in tela mucosa abdominali. Quod ad primam attinet, haecce docet illustrissimus ille auctor. Aegroti si in acmes stadio moriuntur inter septimum et decimum quartum, ganglia abdominis, praecipue plexum solarem vidit tumefactum, adauctum, magna copia sanguinis impletum, ideoque valde rubescentem, qui quidem rubor est purpureus, lividus. Eaedem sunt mutationes in nervis haec ganglia inter se conjungentibus.

Mors si nonnullos post dies intrat, glanglia quidem amplificata quoque, sed dura, saepius cartilaginea, magis albida inveniuntur. Quod ad mutationes in membrana mucosa abdominali spectat, vir ille ingeniosissimus processum huicce conditioni subditum exanthematicum esse contendit. Exanthema locum habere ait in media parte inferiori intestinorum tenuium, raro valvulam coli transgredi, primum nodulos hemisphaericos exoriri, qui serius disciformem aut umbiliciformem impressionem accipiant, serius escharam exoriri coloris griseo - nigrescentis, circa quam margo noduli undulatim sese attollat. Circa diem decimum vero ad decimum quartum escharam detrudi et ulcera inde formari, quae cicatrisationem ineant aut majorem ambitum adipiscantur, degeneratione gaudeant et mortem efficiant per phthisin intestinorum. Nodulos ipsos pisi magnitudinem habere, aut simplices aut gregatos inveniri et confluere. Eruptionem fieri intra quartum et septimum diem et die decimo quarto ulcera exoriri.

Exceptis illis, quas modo commemoravimus, mutationibus anatomicis, in membrana mucosa respirationis, a trachea ad bronchia, in pulmonum parenchymate, in cordis pariete interno, invenimus ruborem immo interdum etiam exsudationem et mollitiem in cerebro, semper vero venas sanguine impletas, ulcerationes linguae, oesophagi, malaciam tunicae mucosae ventriculi ejusdemque colorem vario modo mutatum. Quod ad hepatis splenisque mutationem pertinet, saepissime tumefacta atque emollita reperiuntur.

DIAGNOSIS MORBI.

Primum cavendum est, ne, quod saepissime accidit, morbus pro febri gastrica habeatur. Hicce quidem morbus magis symptomatibus gastricis, quae nominantur, excellit, uti jam in initio morbi lingua valde obtecta, oppressio et in-

tumescentia in regione ventriculi, dum vertigo contra deest, deliria blanda, impetigo typhosa (Chomel), stupor non adsunt. Deinde necesse est, morbus discernatur ab enteritide mucosa, sed hoc in morbo initio mox adest diarrhoea et dolor alvi excretionibus mitigatur, symptomata nervosa omnino desunt.

A phthisi denique intestinali morbus differt excretionibus, quae hic vere continent pus, et dolor intestinorum gravior est ac major. Febris hectica vespertina adest cum sudoribus colliquativis nocturnis, symptomata nervosa hic quoque plane deficiunt.

AETIOLOGIA.

Quae causa proxima sit typhi, sententiarum magna existit varietas. Alii enim putant, typhum nihil aliud quam inflammationem

esse, cujus exitus exulceratio tunicae mucosae intestinalis; alii affectionem intestinalem pro exanthemate tunicae mucosae habent, et febris rationem in typho eandem esse arbitrantur, quae in exanthematibus acutis esse soleat. Alii exulcerationem febri nervosa produci contendunt, quae ad destructionem illam localem tendat; alii ex gangliis abdominalibus male affectis et febrem typhosam et ulcera intestinalia exoriri dicunt. Quae quum ita sint, causam proximam, quae sit typhi, omnino quidem certo constituere non possumus, omnium vero mutationum, quae in cadaveribus reperiuntur, illam tunicae mucosae intestinalis plurimum facere ad typhum constituendum vix negari potest; utrum autem febris nervosae sunt effectores an effectus, haec difficillima est quaestio.

Caussae praedisponentes referendae sunt aetas juvenilis, sexus masculinus, constitutio corporis venosa. Praeterea ordines hominum inferiores multis ex causis frequentissime typho obnoxii sunt.

Causis occasionalibus adnumerandae sunt et injuriae cuti illatae, ut refrigerium, et cibi concoquendi difficultas, tum vita sedentaria. Animi affectiones deprimentes, debilitas corporis vel ex nimia musculorum actione vel ex onania et excessu in Venere, vel ex diarrhoeis continuis; magnam vim quoque habet constitutio stationaria et annua, prout haec gastricam simulque nervosam prae se ferat formam.

PROGNOSIS.

In universum praesagium in typho infaustum est, et si singula symptomata respexeris fortasse sic statuendum. Quo juniores aegroti, eo melior prognosis: quo magis debilitantes caussae, tanto pejor. Secessus involuntarii pessimi sunt ominis et sedes sanguine mixtae, et haemorrhagiae intestinales semper ad mortem

ducunt. Quo frequentiores sunt pulsus, eo pejor prognosis, praecipue debilitate simul increscente. Quod ad febrem pertinet, prognosis est melior, ubi remissiones clariores sunt, ac typus fere tertianus cognoscitur. Pejus denique fit praesagium, respirationis organis magis affectis.

CURA.

Quum multi medici inflammationem initio morbi adesse contendant, sententiae huicce congruentem methodum antiphlogisticam adhiberi jubent. Quae quidem ibi tantum modica locum habere potest, ubi signa congestionis apparent. Magis in primo stadio emeticum collaudant recentiores, quod vero nunquam ex tartaro emetico solo constare debet, ne loco vomitus intrent diarrhoeae. Praeterea in hoc stadio, emetico jam adhibito, aquam oxymur. (2 — 3 unc. p. die in vehi-

culo mucilaginoso ut decoct. hordei) praeberi jubent. Diaeta sit omnino antiphlogistica.

In stadio altiore morbi ingravescentis, ubi jam exulceratio intestinalis locum habet, prospiciat medicus, ut et alienatio localis alteretur et vires suscitentur. Quem ad finem medicamenta alterantia et roborantia, quae dicuntur, adhibeantur necesse est. Inter illa primum locum tenet Calomelas, qui majoribus dosibus ab medicis peritissimis datur. Aqua oxymuriatica jure laudatur, quoniam et alterantem vim et excitantem habet. Praeterea a gravissimis autoribus commendata sunt: Asa foetida, acidum muriaticum, cuprum sulphurico-ammoniatum.

Inter remedia, quibus excitare volumus, potissimum moschus referendus est, nec non ammonii praeparata. Praeterea ex aromaticis cinnamomum, nux moschata aliaque, praesertim in morbo protracto vel incipiente reconvalescentia cum felici successu adhibentur.

Inter remedia tonica prae omnibus ferrum,

acida mineralia ac china, quae inprimis in stadio reconvalescentiae adhibetur, nominanda sunt.

Hactenus de universa typhi curatione. Quod ad symptomata pertinet, singula mutationem quandam universae curae necessariam reddunt, aut propriam curam indicant. Epistaxis fomentationibus frigidis et obturatione coërcenda est. In haemorrhagiis, ex intestinis gravioribus exortis, glacies, extractum Ratanhae, acidum sulphuricum, alumen, clysmata mucilaginosa et adstringentia ex aceto parata in usum vocamus. Si decubitus apparet, lotiones cum spiritu frumenti et vitello ovorum, oleo terebinthinae instituendae sunt, et quando gangraena intravit, emplastrum diachylon, Ung. elemi, de styrace, matris, aqua creosoti, aqua calcaria, plumbum tannicum applicentur. Inflammationes, si in posteriore tempore morbi accedunt, ut bronchitis, vix sanguinis detractionem admittunt, necnisi topicam minime universalem, propter magnam corporis debilitatem, quo in casu derivantibus medicus contentus esse debet.

In perforatione autem intestini facta nullum remedium exstat, quo aegrotus conservari possit; nam mors cito, phaenomenis peritonitidis gangraenosae exortis, subsequitur, quanquam Graves et Stokes magnas doses opii eventu fausto sese porrexisse aegrotis suis contendunt.

VITA.

Ego **Gustavus Albertus Rudolphus Waldhaus**, religioni catholicae addictus, natus sum die duodevigesimo m. Augusti anno MDCCCXVI. Novi Fori, Silesiae inferioris oppido, patre Andrea, quem ut Deus optimus maximus perdiu incolumem servare velit, in dies precor, matre Eleonora e gente Gramsch, quam ante quatuordecim annos morte mihi ereptam lugeo. Primis litterarum elementis in scholis publicis instructus, anno aetatis tredecimo Vratislaviam petii, ibique per octo annos Gymnasium regium catholicum Leopoldinum, quod tunc Ill. Elvenich directore florebat, frequentavi. A. MDCCCXXXVII testimonium maturitatis

adeptus, almam universitatem Viadrinam adii et ab Ill. Abegg, t. t. rectore magnifico, inter academicos receptus, ab Ill. Otto, t. t. decano gratiosi medicorum ordinis, in facultatis medicae album inscriptus, hisce per triennium interfui scholis: Ill. Barkow de osteologia et syndesmologia, de angiologia; Ill. Benedict de fasciis et instrumentis chirurgicis rite applicandis, de chirurgia generali et speciali, de ophthalmiatrice, qui idem vir operationibus chirurgicis in cadaveribus instituendis interesse mihi permisit, praeterea in clinico chirurgico et ophthalmiatrico moderator mihi exstitit; Ill. Elvenich de psychologia; Ill. Fischer de chemia theoretica et experimentali et pharmaceutica; Ill. Glocker de mineralogia; Ill. Goeppert de plantis officinalibus; quo eodem duce botanicis interfui excursionibus; Ill. Gravenhorst de zoologia; Ill. Henschel de encyclopaedia medica; Ill. Nees ab Esenbeck de botanice generali; Ill. Otto de anatomia corporis humani, de anatomia et comparata et pathologica, de

historia foetus, de sectione forensi, qui quoque cadavera rite dissecandi artem me docuit; Ill. **Pohl** de physice experimentali; Ill. **Purkinje** de physiologia, de physiologia organorum sensuum, de physiologia psychologica, de pathologia generali; Ill. **Schön** de hodegetice; Ill. **Remer** sen. de therapia generali et speciali, qui idem vir artem formulas medicas concinnandi me docuit et in clinico medico moderator mihi fuit; Ill. **Wendt** de materia medica; Ill. **Thilo** de logice.

Tum Berolinum me contuli, ubi ab Ill. **Lichtenstein**, t. t. rectore magnifico, civibus Fridericae Guilelmae adscriptus, ab Beat. **Osann**, facultatis medicae decano maxime spectabili, in hujus ordinis album relatus sum, atque Ill. **Kluge** de arte obstetricia disserentem audivi. Ceterum exercitationibus clinicis interfui chirurgicis Ill. **Juengken**; medicis Cel. **Wolff**.

Quibus omnibus clarissimis doctissimisque viris, quas possum, summas ex animo intimo ago semperque habebo gratias.

Jam vero tentaminibus, tam philosophico, coram amplissimo philosophorum ordine, quam medico, nec non examine rigoroso coram gratioso medicorum ordine superatis, fore spero, ut dissertatione thesibusque publice defensis, summi in medicina et chirurgia honores in me conferantur.

THESES.

1. Nullum remedium specificum.
2. Systema nervorum et sanguis in quoque processu pathologico gravissimi sunt factores.
3. Nullum certum virginitatis signum.
4. Febris non morbus, sed symptoma.